

Zehirli Sofralar: Gıdaların Suikast Aracı Olarak Kullanımının Gastronomi Perspektifiyle İncelenmesi

Doğu Can GÜLER

Bitlis Eren Üniversitesi,
Kanık Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
dcguler@beu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2499-9483

Oğuz TÜRKAY

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
Turizm Fakültesi
turkay@subu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0752-6799

Geliş tarihi / Received: 04.01.2026

Kabul tarihi / Accepted: 03.05.2026

Öz

Bu çalışmanın amacı, gıdanın tarihsel süreçte iktidar mücadeleleri bağlamında bir suikast aracı olarak nasıl kullanıldığını gastronomi perspektifinden analiz etmektir. Çalışma, gastronomi literatüründe gıdanın çoğunlukla kültürel ve estetik bir pratik olarak ele alınmasına karşılık, sofraya ve mutfak mekânlarını politik şiddet ve biyopolitik kontrol alanları olarak değerlendirmesi bakımından önem taşımaktadır. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında eleştirel-kavramsal derleme ve doküman analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Çalışma, ampirik bir ölçümden ziyade teorik bir sentez sunarak “Gastronomik Güvenlik Paradoksunu” kavramsal bir önerme olarak literatüre sunmaktadır. Bu paradoks; seçkin yemek pratiklerinde estetik ve ritüel karmaşıklık arttıkça, gıda temelli kasıtlı tehditlerin tespit edilebilirliğinin azaldığını savunur. Analiz edilen vakalar (Antik Roma, Selçuklu, Osmanlı ve Babür); en az iki bağımsız akademik kaynakla teyit edilmiş olma, siyasi bir kırılma yaratma ve mutfak hiyerarşisi üzerinden yürütülme gibi tarihsel doğrulama kriterleri uyarınca seçilmiştir. Bulgular, gıdanın iktidarın yaşam üzerindeki denetimini mikro düzeyde görünür kıldığını ve sofraya ritüellerinin kurumsallaşmış bir güvensizlik mekânına dönüşebildiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: *Suikast, zehir, gıda, gastronomi, biyopolitika, eleştirel gastronomi*

Poisoned Tables: A Gastronomic Perspective on the Use of Food as an Instrument of Assassination

Abstract

This study aims to perform a critical analysis of food as an instrument of assassination within the context of historical power struggles, utilizing a gastronomic-theoretical framework. Deviating from the conventional focus on aesthetics and cultural heritage in gastronomy literature, this research repositions dining environments as sites of biopolitical control and political violence. Methodologically, the research adopts a critical-conceptual review and qualitative documentary analysis. The study introduces the “Gastronomic Security Paradox” not as an empirical measurement, but as a conceptual proposition, suggesting an inverse correlation between the structural complexity of gastronomic rituals and the detectability of intentional toxicological interventions. Cases examined—spanning Ancient Roman, Seljuk, Ottoman, and Mughal contexts—were selected based on stringent historical verification criteria, requiring cross-referencing through primary chronicles and secondary academic literature. The findings demonstrate that elite ceremonial dining practices facilitate the concealment of biopolitical threats, thereby transforming the dining table into a paradoxical space of both commensality and existential risk.

Keywords: *Assassination, poison, food, gastronomy, biopolitics, critical gastronomy*

Giriş

Gastronomi, bireysel ve toplumsal beslenme pratiklerini incelemenin ötesinde, kültürel kimliklerin inşasını, toplumsal aidiyetlerin pekiştirilmesini ve politik söylemlerin üretimini kapsayan disiplinlerarası bir alandır (Scarpato, 2002). Bu yönüyle gastronomi, tarihsel süreçte bireylerin yaşam tarzlarını, sosyal statülerini ve hatta iktidar ilişkilerini şekillendiren stratejik bir araç olarak işlev görmüştür (Bourdieu, 1984). Brillat-Savarin’in klasikleşmiş sözü, gıdanın kültürel ve toplumsal kimlik üzerindeki belirleyici etkisine işaret ederken (Işkın, 2022), tarihsel analizler gıdanın estetik bir keyif kaynağı olmakta öte, bir güç gösterisi, diplomasi aracı ve kimi zaman da bir ölüm enstrümanı olduğunu ortaya koymaktadır (Mintz, 1986). Özellikle iktidar merkezlerindeki saray mutfakları ve ziyafet sofraları, tarih boyunca paylaşım ve güvenin sembolü olmanın yanı sıra, ihanetin, gözetimin ve potansiyel şiddetin görünmez sahnesi haline gelmiştir (Önal Kılıç, 2024).

Gıdanın bir strateji aracı olarak kullanımı, mevcut literatürde çoğunlukla biyopolitik kontrol (Gökçegöz, 2024), kıtlık politikaları veya gıda ambargoları gibi makro-politik bağlamlarda incelenmiştir. Ancak gıdanın doğrudan suikast aracı olarak kullanılmasına ilişkin çalışmalar ise, büyük ölçüde tarihsel kroniklerde, biyografilerde veya toksikoloji odaklı bilimsel yayınlarda dağınık ve betimleyici bir niteliktedir (Pakdemirli vd., 2021). Bu çalışmalar, olayın tarihsel detaylarını açıklamakla yetinirken; gıdanın bir iktidar enstrümanı olarak rolünü, gastronomi disiplininin sosyo-politik ve kültürel analiz araçlarıyla sistematik bir biçimde ele almamıştır. Gastronomi literatürünün kendisi de gıdayı kültürel miras, lezzet ve sosyoloji perspektifleriyle ele almasına rağmen, sofraya ve mutfak mekânlarının bir tehdit ve iktidar mücadelesi alanı olarak işlevini kapsayan kritik bir kuramsal çerçeveden yoksundur.

Bu makale, gıdanın kültürel çalışmalar ile siyaset bilimi kesişiminde yer alan bu kritik boşluğa

katkı sunmaktadır. Bu bağlamda araştırma şu temel sorulara yanıt aramaktadır:

- Gıda, tarih boyunca hangi siyasal bağlamlarda ve hangi yöntemlerle suikast aracı olarak kullanılmıştır?
- İncelenen bu tarihsel vakalar, gastronomi disiplini açısından ne tür kavramsal sonuçlar ve teorik çıkarımlar üretmektedir?

Bu çalışmanın temel amacı, gıdayı yalnızca kültürel veya estetik bir fenomen olmanın ötesinde iktidar ilişkilerinin, biyopolitik kontrolün ve yaşamın sonlandırılmasının tarihsel olarak keştiği stratejik bir alan olarak incelemektir. Bu makalenin temel tezi; seçkin yemek pratiklerindeki estetik ve ritüel karmaşıklığın, gıdayı politik bir suikast aracı olarak daha elverişli hale getirdiği ve bu durumun "Gastronomik Güvenlik Paradoksu" üzerinden gastronomi disiplini bir biyogüç analizi alanına dönüştürdüğüdür. Çalışma, kapsamlı bir tarihsel kapsayıcılık iddiasında bulunmak yerine, seçilmiş ve tarihsel olarak belgelenmiş vakaları eleştirel bir gastronomi merceğinden yeniden yorumlamıştır.

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Gıdanın simgesel anlamı ve politik araçlaşma

Gastronomi, henüz oluşum sürecinde olan bir disiplin olmakla birlikte, bilgi birikimini sosyoloji, tarih, antropoloji ve siyaset bilimi gibi çeşitli akademik disiplinlerin katkılarıyla oluşturur. Yiyecek, yalnızca insan sağlığı ve beslenme pratikleriyle ilişkisi nedeniyle değil, bireylerin kendilerini ve toplumsal meseleleri anlamlandırmaları için de güçlü bir analitik mercekle olarak değerlendirilmektedir (Koerich ve Müller, 2022; Neill vd., 2017; Williams-Forsen ve Wilkerson, 2011). Bu bağlamda yemek, bireylerin kimliklerini ifade ettikleri, sosyal sınıflarını görünür kıldıkları ve kültürel miraslarını aktardıkları çok katmanlı bir araç olarak işlev görür (Beşirli, 2012; Sipahi vd., 2017).

Bu sembolik yapı, Foucault'nun (2008) biyogüç kavramsallaştırması çerçevesinde yeniden oku-

nabilir. Foucault'ya göre modern iktidar, yalnızca baskı ve yasaklama üzerinden değil, yaşamı düzenleyen, yöneten ve optimize eden teknikler aracılığıyla işler. Bu çerçevede gıda, biyolojik bir zorunluluk olmanın ötesinde, bedenlerin disipline edilmesi, nüfusların düzenlenmesi ve yaşam pratiklerinin standardize edilmesi açısından merkezi bir rol üstlenir.

Ancak bu çalışmanın odaklandığı nokta, biyopolitikanın makro düzeydeki nüfus yönetimi pratiklerinden ziyade, biyogücün gündelik yaşamın mikro düzeyinde nasıl işlediğidir. Gıda yoluyla gerçekleştirilen suikastlar, bu anlamda iktidarın yaşamı yönetme kapasitesinin en uç ve yoğunlaşmış biçimlerinden birini temsil etmektedir. Zira burada söz konusu olan, yaşamı sürdürmesi beklenen bir aracın doğrudan ölüm üretme teknolojisine dönüştürülmesidir. Bu durum, biyogücün klasik "yaşatma ve ölüme terk etme" mantığının ötesine geçerek, yaşamın üretim araçlarının aynı zamanda yok etme mekanizmalarına evrildiği tersine çevrilmiş bir biyopolitik işleyişe işaret etmektedir (Agamben, 1998; Lemke, 2011).

Bu simgesel zenginlik, gıdayı siyasi bir araca dönüştürür. Tarih boyunca sofralar, yalnızca beslenme alanları değil, güç gösterilerinin yapıldığı, sadakat ve ihanetin sergilendiği siyasi sahnelerde olmuştur. Gıdanın arzı, hazırlanışı ve sunumu, iktidar ilişkilerinin bir yansımasıdır. Örneğin, Eski Mısır'da uzun yıllar denemiş hizmetkârların krallara hizmet etmesi veya hanedan içi evliliklerin teşvik edilmesi gibi uygulamalar (Yıldırım, 2024), sofraların ne denli stratejik alanlar olduğuna işaret ederek, güven sorununu doğrudan gıda ekseninde okumayı mümkün kılar.

Biyopolitik kontrol, mikro-iktidar ve gıda üzerinden yaşamın yönetimi

Gıda politikaları literatürü, gıdanın çoğunlukla makro düzeyde bir güç aracı olarak işlevini incelemektedir. Bu bağlamda kıtlık politikaları,

ambargolar ve gıda arzı üzerinden kurulan jeopolitik stratejiler, devletlerin nüfuslar üzerindeki kontrol mekanizmaları olarak ele alınmaktadır (Rothschild, 1975; Strange, 1970). Ancak bu yaklaşım, gıdanın bireysel bedenler üzerindeki mikro-politik etkilerini büyük ölçüde göz ardı etmektedir.

Bu noktada Michel Foucault'nun geliştirdiği biyopolitika ve *gouvernementalité* (yönetimsellik) kavramları, analitik bir derinlik sunmaktadır. Foucault'a (2008) göre iktidar, yalnızca merkezi yapılarda değil; gündelik pratikler, kurumsal düzenlemeler ve disiplinler teknikler aracılığıyla bedenler üzerinde dağınık ve süreklilik arz eden bir biçimde işler. Bu perspektiften bakıldığında mutfak, yalnızca üretim alanı değil; aynı zamanda güven, sadakat ve denetim ilişkilerinin kurumsallaştığı bir mikro-iktidar alanıdır. Gıda yoluyla suikast, bu mikro-iktidar mekanizmalarının en radikal biçimde istismar edildiği bir pratik olarak ortaya çıkmaktadır. Zehrin, güven ilişkileri üzerine kurulu bir tüketim pratiğine dahil edilmesi, yalnızca fiziksel bir yok etme eylemi değil; aynı zamanda biyopolitik düzenin temelini oluşturan güven rejiminin çökertilmesidir. Bu yönüyle gıda suikastı, iktidarın beden üzerindeki tasarrufunun en görünmez fakat en etkili biçimlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışma, biyopolitik kontrolün makro düzeydeki nüfus yönetimi pratiklerinden ayrışarak, mutfak hiyerarşisi, tadım ritüelleri ve servis zinciri gibi gündelik pratikler üzerinden bireysel bedenlere yönelen bir mikro-politik işleyiş sergilediğini ileri sürmektedir. Özellikle saray mutfaklarında gözlemlenen katı iş bölümü ve güvene dayalı görev dağılımı, bir yandan iktidarın sürekliliğini sağlarken, diğer yandan bu yapının içinden gerçekleşen ihlalleri mümkün kılmaktadır.

Bu bağlamda “Gastronomik Güvenlik Paradoksu”, biyopolitik literatür içerisinde özgün bir

katkı olarak değerlendirilebilir. Foucault'nun disiplinler toplum analizinde vurguladığı “görünürlük arttıkça denetimin artması” ilkesi (Foucault, 2023), gastronomik bağlamda tersine işlemektedir. Zira ritüel karmaşıklık ve estetik yoğunluk arttıkça, gıda üzerindeki müdahalelerin tespit edilmesi zorlaşmakta; bu da denetim mekanizmalarının etkinliğini azaltmaktadır. Dolayısıyla bu paradoks, biyogücün işleyişine dair mevcut teorik kabullere alternatif bir okuma sunmaktadır.

Son olarak, bu mikro-politik perspektif, gıda güvenliği ve “food defense” literatürüyle de keşşmektedir. Modern çalışmalar, gıdanın kasıtlı kontaminasyona karşı korunmasını bir güvenlik meselesi olarak ele alırken (Manning ve Soon, 2016; Spink, 2019), tarihsel örnekler bu tür tehditlerin yeni olmadığını, aksine uzun süredir iktidar mücadelelerinin bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu durum, gastronominin yalnızca kültürel değil, aynı zamanda stratejik ve güvenlik odaklı bir analiz alanı olarak yeniden düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Antropolojik çerçeve: Sofrada güven ve kirlilik ihlali

Gıdanın suikast aracı olarak kullanımı sadece siyasi bir eylem değil, kültürel ve antropolojik bir ritüelin de ihlalidir. Douglas'a (2003) göre yiyecek ve yeme/içme eylemleri, toplumsal düzeni tesis eden ritüellerin başında gelir ve yiyecekleri “kutsal/güvenilir” ve “kirli/tehlikeli” kategorilere ayırır. Suikastta gıdanın kullanılması, bizzat güvenin ve misafirperverliğin sembolü olan sofranın kirletilmesi anlamına gelecek politik bir kaos ve güvensizlik yaratır. Bu bağlamda, zehirli yemeğin tüketimi, kültürel kurallarla tesis edilen düzenin, doğanın vahşi ve kontrolsüz alanına geri çekilmesidir (Dietler, 1996; Elias, 1939).

Bu noktada, “sofra birliğinin ihlali” kavramı yalnızca metaforik bir anlatım olarak değil, analitik bir kategori olarak ele alınmalıdır. Sofra

birliği, birlikte yeme pratiğinin ötesinde, maddi, sembolik ve ilişkisel düzeylerde işleyen çok katmanlı bir güven rejimini ifade eder. Bu çerçevede gıda yoluyla gerçekleştirilen suikastlar; (i) gıdanın fiziksel bütünlüğünün bozulmasıyla ortaya çıkan maddi ihlal, (ii) misafirperverlik ve güven normlarının çökertilmesine işaret eden sembolik ihlal ve (iii) sofraya etrafında kurulan sosyal bağların içeriden çözülmesini ifade eden ilişkisel ihlal olmak üzere üç düzeyde analiz edilebilir. Bu üçlü yapı, gıda suikastını yalnızca bireysel bir şiddet eylemi olarak değil, aynı zamanda sofraya etrafında kurulan toplumsal düzenin sistematik bir bozulması olarak kavramsallaştırmayı mümkün kılar. Bu yönüyle, gıdanın “kirli” hale gelmesi, Douglas’ın (2003) ortaya koyduğu sınıflandırma sisteminde yalnızca bir sınır ihlali değil, sınırın bizzat içerden çökmesi anlamına gelmektedir.

Öte yandan, Goody’nin (1982) çalışmaları, saray mutfakları gibi yüksek gastronomi ritüellerine erişimin zorluğunun ve karmaşık hiyerarşinin, suikast için ideal bir gizlenme ve uygulama alanı yarattığını gösterir. Bu durum, suikastın neden sıklıkla elit, kapalı ve politik ortamlarda yoğunlaştığını antropolojik olarak desteklerken, zehirlenme eyleminin bir ölüm biçimi olmasının yanı sıra, sofraya ritüellerini yıkan sembolik bir intihar eylemi olduğunu da kanıtlar (de Solier, 2013; Levenstein, 1997; Pilcher, 2023).

Gastronomide güvenlik paradoksu ve toksikolojik verilerin rolü

Bu çalışmanın özgün odak noktasını oluşturan Gastronomik Güvenlik Paradoksu, mevcut gastronomi literatürünün geleneksel estetik ve kültürel odaklılığı ile sofraya ritüellerindeki kurumsallaşmış güvensizlik arasındaki çelişkiye dayanır (Beşirli, 2012; Koerich ve Müller, 2022). Gıdanın politik bir tehdit aracı olarak incelendiği akademik kaynak sayısı oldukça sınırlıdır (Emsley, 2006; Nepovimova ve Kuca, 2019). Tarihte zehrin "içki" anlamına gelen sözcükten türemesi (Franks vd., 2013) suikast

amacıyla kullanılması, kişinin en mahrem ve korunaklı alanı olan sofrasında gerçekleşir. Osmanlı İmparatorluğunda görev yapan “çeşnigir”, gıdanın sorgusuz güven kaynağı olmaktan çıktığını ve sofraya ritüellerinin kurumsallaşmış bir güvensizlik politikasıyla sürdürüldüğünü kanıtlar (Doğan, 2023).

Çeşnigirlik, yalnızca gıda güvenliğini sağlamakla sınırlı olmayıp, Osmanlı saray mutfağındaki katı hiyerarşik örgütlenmenin ve uzmanlaşmış görev dağılımının önemli bir parçasıdır. Saray mutfağının çok katmanlı ve uzmanlaşmaya dayalı yapısı içinde belirli görevlerin yalnızca güvenilir kişilere verilmesi, bu pozisyonun aynı zamanda sadakat ve güvenin kurumsal bir göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır (Özer ve Atay, 2022).

Toksikoloji alanındaki çalışmalar, zehir bilgisi (Antik Hindistan ve İslam coğrafyasındaki bilgi birikimi (Gervasoni, 2016) ve panzehirlerin (tiryak) (Bakır, 2022; Kavak, 2023) gelişimini inceleyerek olgusal veriler sunar. Bu veriler, ağır metal bazlı toksinler kullanıldığında, ölüm sürecinin yavaş ve semptomların doğal nedenlere benzeyecek şekilde tasarlanabildiğini (Khan vd., 2000; Mangold ve Goldberg, 2001) gösterir. Bu durum, Emsley’nin (2006) vurguladığı gibi, gıdayla yapılan suikastların gizlilik ve planlama düzeyini ortaya koyar. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad’ın zehirli tavuk etiyle öldürülmesi gibi vakaların incelenmesinde, toksikolojik verilerin sosyo-politik teorilerle birleştirilmesi, suikastın salt tıbbi değil, stratejik bir eylem olduğunu ortaya koyar (Kütük, 2019). Antik Roma ve Selçuklu örnekleri karşılaştırıldığında, Roma’da bitkisel ve mineral temelli zehirlerin bireysel ve doğrudan kullanımını öne çıkarken, Selçuklu sarayında zehirlenme eylemlerinin mutfak teşkilatı, hizmetliler ve sunum süreçleri üzerinden daha örgütlü ve dolaylı biçimde gerçekleştirildiği görülmektedir (Mayor, 2022; Emsley, 2006). Bu çalışma, literatürde eksik olan bu disiplinler analiz boşlu-

ğunu doldurarak gastronomi disiplini eleştirel bir bakış açısıyla zenginleştirmektedir.

Mutfak ritüelleri; katmanlı hazırlama teknikleri, sembolik sunum ve hiyerarşik mutfak yapılarıyla karakterize edilen daha ayrıntılı bir hal aldıkça, toksik müdahaleleri gizleme kapasitesi de buna paralel olarak artmaktadır.

Bu çalışmada önerilen Gastronomik Güvenlik Paradoksu, kavramsal bir metafor olmanın ötesinde, belirli değişkenler arasındaki sistematik bir ilişkiye işaret eden analitik bir model olarak ele alınmalıdır. Paradoks, gastronomik pratiklerde ritüel karmaşıklık ve estetik yoğunluk arttıkça, gıda temelli kasıtlı müdahalelerin tespit edilebilirliğinin azalması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çerçevede “ritüel karmaşıklık”; hazırlama süreçlerinin çok katmanlılığı, mutfak içi iş bölümünün derecesi, servis zincirinin uzunluğu ve sunumun sembolik kodlanma düzeyi gibi göstergeler üzerinden; “tespit edilebilirlik” ise duyuşal fark edilebilirlik, kurumsal denetim mekanizmaları ve teknik kontrol imkanları üzerinden kavramsallaştırılmaktadır. Bu tanım, paradoksu ölçülebilir değişkenlere dayandırarak analitik bir çerçeveye yerleştirmektedir.

Gastronomik Güvenlik Paradoksunun işleyişi, belirli yapısal ve bağlamsal koşullara bağlıdır. Öncelikle, yüksek derecede kurumsallaşmış ve hiyerarşik mutfak organizasyonlarının varlığı, çok aktörlü üretim ve sunum süreçleriyle birlikte müdahale imkanlarını artırmaktadır. İkinci olarak, güvene dayalı fakat denetim açısından kırılabilir olan servis ve tadım mekanizmaları, paradoksun ortaya çıkmasını mümkün kılar. Üçüncü olarak, sembolik değeri yüksek ve çok bileşenli gastronomik nesnelere, müdahalelerin kamuflejini kolaylaştırmaktadır. Buna karşılık, basit hazırlama süreçlerine sahip, doğrudan tüketilen veya bireysel kontrolün yüksek olduğu gıda pratiklerinde paradoksun etkisi sınırlı kalmaktadır. Bu yönüyle paradoks, her gastro-

mik bağlam için geçerli evrensel bir yasa değil, belirli koşullar altında ortaya çıkan bağlamsal bir ilişkidir.

Bu paradoksun temel sonucu, gastronomik sistemlerde güven üretici mekanizmalar ile risk üretici dinamiklerin eşzamanlı olarak işlenmesidir. Ritüel ve estetik yoğunluk, yüzeyde güven ve düzen algısını güçlendirirken, aynı zamanda müdahalelerin gizlenmesine olanak tanıyarak sistemin kırılabilirliğini artırmaktadır. Bu çerçevede Gastronomik Güvenlik Paradoksu, yalnızca normatif bir önerme değil, ampirik olarak sınanabilir bir analitik model sunmaktadır. Örneğin farklı gastronomik bağlamlarda ritüel karmaşıklık düzeyi ile müdahale tespit oranları arasındaki ilişki karşılaştırmalı vaka analizi, tarihsel veri incelemesi veya deneysel simülasyonlar yoluyla test edilebilir. Bu yaklaşım, gastronomi literatüründe güvenlik, iktidar ve risk ilişkilerini ölçülebilir değişkenler üzerinden incelemeye olanak tanımaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, gıdanın tarihsel süreçte suikast aracı olarak kullanılmasını gastronomi disiplini çerçevesinde eleştirel bir bakışla yeniden yorumlamayı amaçladığından, yöntemsel olarak Eleştirel-Kavramsal Derleme yaklaşımıyla tasarlanmıştır. Bu yaklaşım, mevcut literatürü betimlemekten ziyade; kavramlar, teorik çerçeveler ve tarihsel olgular arasında yeni ilişkiler kurmayı ve disiplinler arası bir teorik sentez üretmeyi hedefler (Snyder, 2019).

Araştırma, deneysel ya da nicel veri üretimine dayanmamakta; tarih, gastronomi, toksikoloji, antropoloji ve siyaset bilimi literatüründen elde edilen ikincil kaynaklar aracılığıyla kavramsal bir analiz sunmaktadır. Yöntemsel tercih, gastronomi disiplini görece ihmal edilmiş bir olgu olan “gıdanın ölümcül bir iktidar aracı olarak kullanımını görünür kılmak ve bu olguyu biyopolitika ile gıda siyaseti literatürüyle ilişkilendirerek özgün bir kuramsal katkı sağlamak amacıyla bilinçli olarak yapılmıştır.

Araştırma tasarımı

Araştırma, nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan yorumlayıcı ve eleştirel derleme tasarımına sahiptir. Snyder'ın (2019) literatür derlemelerine ilişkin sınıflandırmasına göre bu çalışma, sistematik derleme ya da meta-analiz niteliği taşımamakta; aksine literatürdeki kavramsal boşlukları tespit etmeyi, mevcut bilgiyi yeniden çerçevelemeyi ve disiplinler arası bir teorik açılım üretmeyi amaçlayan Eleştirel-Kavramsal Derleme türündedir.

Bu çalışmada kullanılan “eleştirel-kavramsal derleme” yaklaşımı ile tematik içerik analizi birbirini tamamlayıcı biçimde yapılandırılmıştır. Eleştirel-kavramsal derleme, literatürde dağınık halde bulunan kavramlar ve tarihsel vakalar arasında teorik ilişkiler kurmayı amaçlarken; tematik içerik analizi, bu vakaların belirli analitik kategoriler altında sistematik olarak sınıflandırılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda analiz süreci, klasik anlamda açık kodlama ile veri üretmeye yönelik bir nitel analizden ziyade, önceden belirlenmiş kavramsal temalar (örneğin: güç ilişkileri, gastronomik nesnenin rolü, güven ihlali biçimleri) çerçevesinde yürütülen yönlendirilmiş tematik analiz yaklaşımına dayanmaktadır. Bu tercih, çalışmanın keşifsel veri üretmekten ziyade, mevcut literatürü kavramsal olarak yeniden yapılandırma amacına uygun olarak yapılmıştır.

Veri kaynakları ve toplama süreci

Bu çalışmanın veri toplama süreci, Bowen (2009) tarafından kavramsallaştırılan doküman analizi yöntemi çerçevesinde yapılandırılmıştır. Araştırma kapsamında yalnızca tarihsel kronikler değil; gastronomi, toksikoloji, siyaset bilimi ve antropoloji disiplinlerine ait akademik literatür de incelenerek geniş bir veri havuzu oluşturulmuştur. Bu süreç, metodolojik bir tutarlılık sağlamak adına üç temel aşamada yürütülmüştür: İlk aşamada, “gıdayla suikast”, “food politics” ve “gastronomy and power” gibi kavramsal odak noktaları üzerinden ulusal ve uluslararası

veri tabanlarında kapsamlı bir anahtar kelime taraması gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada, elde edilen tarihsel verilerin güvenilirliğini artırmak amacıyla kaynak doğrulama yoluna gidilmiş; birden fazla akademik kaynakla teyit edilemeyen veya efsanevi nitelik taşıyan anlatılar analiz dışı tutulmuştur. Son aşamada ise disiplinler arası uyum filtrelemesi uygulanarak, yalnızca sofraya kültürü, mutfak ritüelleri ve gıda sunumu gibi doğrudan gastronomi disiplini üzerinden yorumlanmaya elverişli vakalar çalışmaya dâhil edilmiştir.

Vaka seçim ölçütleri

Araştırma kapsamında analiz edilecek tarihsel suikast vakaları, çalışmanın kuramsal çerçevesini ve metodolojik odağını belirleyen dört temel ölçüt doğrultusunda titizlikle seçilmiştir. Bu sürecin ilk basamağını, suikastın doğrudan gıda veya içecek tüketimi yoluyla gerçekleştirilmesini ifade eden gıda/içecek araçsallığı oluşturmaktadır. İkinci olarak, incelenen vakaların bir politik bağlam içerisinde yer alması; hedef alınan şahsın iktidar ilişkileri üzerinde belirleyici bir role sahip olması ve olayın siyasi kırılmalara yol açmış olması şartı aranmıştır. Veri güvenilirliğini en üst düzeyde tutmak amacıyla, yalnızca birden fazla akademik ve birincil tarihsel kaynakla doğrulanabilen olaylar tarihsel belge niteliği kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. Son olarak, vakaların sofraya düzeni, mutfak hiyerarşisi veya yemek sunum ritüelleri gibi gastronomik göstergeler üzerinden analiz edilmeye elverişli olması (gastronomik yorumlanabilirlik) temel bir seçim kriteri olarak belirlenmiştir. Bu ölçütleri karşılamayan vakalar, çalışmanın teorik bütünlüğünü korumak amacıyla kapsam dışı bırakılmıştır.

Literatür tarama süreci, metodolojik şeffaflık sağlamak amacıyla belirli veri tabanları ve sınırlılıklar çerçevesinde yürütülmüştür. Bu kapsamda Web of Science, Scopus, Google Scholar ve TR Dizin veri tabanlarında “food and power”, “food poisoning history”, “gastronomy

and politics”, “food as weapon” ve “historical poisoning cases” anahtar kelimeleri kullanılarak tarama gerçekleştirilmiştir. Tarama süreci 2000–2024 yılları arasındaki akademik yayınları kapsamakla birlikte, konunun tarihsel doğası gereği daha erken tarihli temel eserler (örneğin klasik tarih ve toksikoloji çalışmaları) da analize dahil edilmiştir. İlk aşamada yaklaşık 120 kaynak belirlenmiş, tekrar eden ve konu dışı çalışmalar elendikten sonra 65 kaynak detaylı incelemeye alınmıştır. Bu kaynaklar arasından, çalışmanın kavramsal çerçevesi ve vaka seçim ölçütleriyle doğrudan ilişkili olan 30’dan fazla çalışma analiz sürecine dahil edilmiştir. Bu süreç, literatür seçiminde sistematiklik ve tekrarlanabilirlik sağlamayı amaçlamaktadır.

Verilerin analizi

Seçilen vakalar, Tematik İçerik Analizi yaklaşımıyla değerlendirilmiştir (Braun ve Clarke, 2006). Tematik analiz sürecinde, seçilen vakalar üç aşamalı bir analitik çerçeve doğrultusunda değerlendirilmiştir. İlk aşamada vakalar, politik bağlam, hedef profili ve kullanılan gastronomik araç gibi betimleyici kategoriler altında sınıflandırılmıştır. İkinci aşamada, bu kategoriler “güç ilişkileri”, “sofra birliğinin ihlali” ve “gastro-nomik güvenlik mekanizmaları” gibi daha üst düzey temalar altında yeniden gruplanmıştır. Son aşamada ise bu temalar, çalışmanın teorik çerçevesiyle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Çizelge 1

İncelenen ana vakaların özeti ve teorik bağlantıları (Akdoğan, 2021; Doğan, 2023; Hakman, 2015; Kütük, 2019).

Suikast	Dönem/ Coğrafya	Hedef Profili	Kullanılan Gıda/Araç	Suikast Tekniği	Teorik Bağlantı
Hız Muhammed	Erken İslam	Dini otorite/ Lider	Kızartılmış koyun eti	Gıdaya zehir gizleme (İdeolojik)	Biyopolitik kontrol
Claudius /Britannicus	Antik Roma	İmparator/ Vehiaht	Mantar ve Zehirli içecek	Hanedan içi ihanet (Eş/Anne)	Antropolojik güven ihlali
I. Alaeddin Keykubad	Anadolu Selçuklu	Sultan	Zehirli tavuk eti	Kurumsal ihanet (Çeşnigir)	Gastro-nomik güvenlik paradoksu
Babür	Babür İmparatorluğu	Lider	Zehirli kalye yemeği	Mutfak personelinin sızması	Food Politics/ Duyusal güven

Bu süreçte kodlar veri içerisinden türetilmekten ziyade, mevcut teorik çerçeveye dayalı olarak analitik kategoriler şeklinde yapılandırılmıştır. Bu yönüyle analiz, tümevarımsal değil, kuram yönelimli (theory-driven) bir tematik çözümleme niteliği taşımaktadır.

Yöntemsel sınırlılıklar

Araştırma kapsamında ele alınan bazı tarihsel vakalar, özellikle erken dönemlere ait olanlar, literatürde farklı yorumlara ve tartışmalara konu olabilmektedir. Bu bağlamda, Hz. Peygamber’e yönelik suikast girişimi gibi vakalar, kesin tarihsel gerçeklik iddiasıyla değil, ilgili literatürde yer alan anlatılar ve akademik tartışmalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu tür vakalar analize dahil edilirken, birden fazla akademik kaynağa dayandırılmasına özen gösterilmiş ve yorumlar ihtiyatlı bir dil kullanılarak sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla bu örnekler, tarihsel doğruluğu kesin olarak kanıtlanmış olaylar olarak değil, gastronomi ve iktidar ilişkilerinin analizine katkı sağlayan temsili vakalar olarak ele alınmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde sunulan bulgular, tarihsel vakaların tematik içerik analizi yoluyla yorumlanmasına dayanmaktadır. Bulgular, sayısal genelleme üretmekten ziyade, kuramsal çerçevede tanımlanan kavramları tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Bulguların tematik analizi

Suikastın vasıtası olarak gastronomik nesnelere

İncelenen vakalarda zehrin taşıyıcısı olarak seçilen gıdalar (koyun eti, mantar, kalye, şarap), sofraya ritüelinde simgesel değeri yüksek veya lüks addedilen nesnelere dir. Örneğin Claudius'un zehirlendiği mantar yemeği, Roma aristokrasisinin gözdesi olan *Caesar mantarları* arasına öldürücü türlerin (*Amanita phalloides*) karıştırılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu suikastta, ilk zehir yeterince etki etmeyince, doktorun ilaç kılığında sunduğu zehirli çorba ile ölüm tamamlanmıştır (de Mattos-Shipley vd., 2016). Bu gıdaların tercihi, Goody'nin (1982) tanımladığı yüksek gastronomi ritüellerinin, karmaşık sunum ve hazırlık süreçlerinin, zehrin tespiti için zor bir kamuflej alanı sunduğunu göstermektedir.

Claudius'un zehirlenmesinde kullanılan mantar türüne ilişkin değerlendirmeler, Roma aristokrasisinde tüketilen yenilebilir türlerle ölümcül türlerin morfolojik benzerliğine dayanmaktadır. Özellikle *Amanita phalloides* gibi yüksek toksisiteye sahip türlerin, yenilebilir mantarlarla karıştırılabilmesi, bu suikastın gastronomik açıdan kamuflej kapasitesini artırmıştır. Bu durum, mantarların hem kültürel değer hem de toksikolojik risk açısından çift yönlü bir işlev taşıdığını ortaya koymaktadır (de Mattos-Shipley vd., 2016).

Lüks ve estetik değere sahip gıdaların zehrin taşıyıcısı olarak kullanılması, yalnızca fiziksel bir yok etme değil, aynı zamanda kültürel değer ve misafirperverlik sembolünü kirleterek simgesel bir ihanet gerçekleştirmiştir. Bu durum, gastronomi nesnelere nin estetik ve hazza dönük işlevlerinin, politik bir araçsallaşma ile ölümcül bir taşıyıcıya dönüştüğünü gösterir.

Güç mücadelesi ve suikastın hedef profili

Gıda yoluyla gerçekleştirilen suikastların hedefleri, hanedan üyeleri, sultanlar, imparatorlar

veya dini otorite gibi iktidarın merkezindeki kritik figürlerdir. Motivasyonlar, hanedan içi iktidar geçişleri (Claudius/Britannicus), velihtlik çekişmeleri (I. Alaeddin Keykubad) veya ideolojik/intikam amaçlı tasfiyelerdir (Hz. Peygamber, Babür). Örneğin, Hz. Peygamber'e yönelik suikast girişimi, siyasi-dini otoriteyi hedef alan ideolojik bir sınama ve tasfiye amacı taşımıştır (Akdoğan, 2021). Britannicus'un zehirlenmesi ise, hanedan içi iktidar geçişlerinde, gelecekteki siyasi rakiplerin ortadan kaldırılması anlamına gelmiştir (Nepovimova ve Kuca, 2019).

Bu örnekler, gıda yoluyla gerçekleştirilen müdahalelerin, iktidarın bireysel bedenler üzerindeki doğrudan etkisini görünür kıldığını göstermektedir. Bu bağlamda söz konusu vakalar, biyopolitik kontrolün gündelik pratikler üzerinden nasıl işlediğine dair tarihsel örnekler olarak değerlendirilebilir. Ancak bu yorum, doğrudan bir nedensellik iddiasından ziyade, tarihsel bulguların kuramsal çerçeve ile ilişkilendirilmesine dayanmaktadır. Gıdaya gizlenen zehir, iktidarın hayatı ve ölümü kontrol etme gücünü, hedef kişinin en mahrem ve korunaklı alanı olan sofrada ispatlar. Bu, Gıda Siyaseti (Food Politics) kavramının, makro (kıtlık, ambargo) düzeyden mikro (bireysel zehirlenme) düzeye inerek nasıl stratejik bir araç hâline geldiğini göstermektedir (Rothschild, 1975; Strange, 1970).

Mutfak ve sofraya: Güvenlik sisteminin ihlal tekniği

Gıda suikastlarının başarısında en kritik faktör, mutfak hiyerarşisinden veya sofraya protokollerinden kaynaklanan içeriden erişimdir. Antik Roma literatüründe öne çıkan *Locusta* figürü, modern tarih yazımında çoğunlukla kurumsallaşmış zehirlenme pratiklerinin erken örneklerinden biri olarak yorumlanmaktadır (Hakman, 2015). Türk-İslam coğrafyasında ise, I. Alaeddin Keykubad'ın zehirlenmesinde görevlinin çeşnigir olması (Kütük, 2019) ve Babür'e yönelik girişimde aşçıların rüşvetle satın alınması, mutfak personelinin bu eylemlerdeki kilit rolü-

nü kanıtlar. Bu örnekler, saraylarda uygulanan tadımcı (degustatör) sistemlerinin (Güveloğlu, 2014) tehdidin ciddiyeti karşısında ne kadar kırılğan olduğunu göstermektedir.

Bu içeriden ihlal, Douglas'ın (2003) belirlediği Antropolojik Güven kavramının yıkımını temsil eder. Sofra ritüelini güvenli kılmaya gereken temel mekanizma (çeşnigir), bizzat ihanetin kaynağına dönüşmüştür. Bu durum, makalenin temel argümanı olan Gastronomik Güvenlik Paradoksu'nun en somut kanıtıdır. Ayrıca, Babür'ün hatıratında belirttiği gibi, zehirli yemeği tadındaki farklılıktan dolayı bırakması, gıdanın yalnızca fiziksel değil, duyuşsal bir güven alanı olduğunu ve bu bilginin hayatta kalma becerisine dönüştüğünü gösteren önemli bir bulgudur (Doğan, 2023).

Toksikolojik tercihler ve kamuflaj stratejisi

Tarihsel vakalarda kullanılan zehirler (arsenik, bitkisel toksinler, mantar toksinleri), genellikle gizlilik ve yavaş etki stratejisini destekleyecek şekilde seçilmiştir. Arseniğin kokusuz, renksiz ve etkilerinin doğal hastalıkları taklit etme yeteneği (kusma, ishal, genel çöküş) (Smith, 1952), suikastın doğal ölüm olarak kamuflaj edilmesini kolaylaştırmıştır. Siyanürün ise ağız yoluyla alımda bile ölüm sürecinin birkaç saati bulabilmesi, zehrin sıvı gıdalara, özellikle de şarap, çorba ve içeceklerle karıştırılarak fark edilmeden sunulmasını sağlamıştır (Farrell, 2020). Bu tehdide karşı, zehirlenmeye karşı kullanılan tiryak gibi panzehirler (Bakır, 2022; Kavak, 2023) geliştirilmiştir.

Zehirlerin bu stratejik kullanımı, gıda yoluyla suikastın sadece biyolojik bir araç değil, aynı zamanda hukuki ve politik bir kamuflaj aracı olduğunu gösterir. Emsley'nin (2006) vurguladığı gibi, zehrin bu gizlilik düzeyi, eylemin failini gizleyerek iktidar mücadelesinde stratejik bir avantaj sağlamaktadır. Tiryak ve panzehirlerin geliştirilmesi ise, zehrin politik araçlaşmasına karşı tıbbın ve bilimin sunduğu kurumsal bir

savunma mekanizması olarak gastronomi tarihinde yerini almıştır.

Toksikolojik veriler, kullanılan maddelerin kimyasal özelliklerini ve fizyolojik etkilerini açıklarken, gastronomi perspektifi bu maddelerin nasıl, hangi bağlamlarda ve hangi ritüel yapılar içinde işlev kazandığını ortaya koymaktadır. Bu iki yaklaşım birlikte ele alındığında, zehir yalnızca biyolojik bir ajan değil; aynı zamanda belirli gastronomik pratikler aracılığıyla anlam kazanan ve etkisini bu pratikler üzerinden gösteren bir müdahale biçimi olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla toksikoloji, suikastın "nasıl" gerçekleştiğini açıklarken; gastronomi, bu eylemin "neden bu şekilde mümkün hale geldiğini" analiz etmektedir.

Çalışmanın literatüre sunduğu en kapsamlı teorik katkı, "Gastronomik Güvenlik Paradoksu" kavramının inşa edilmesidir. Bu kavram, gıda sunumundaki sanatsal karmaşıklık ve lüks seviyesi arttıkça (Goody, 1982), zehirleme gibi dış müdahalelerin tespit edilme olasılığının azaldığına dair ters orantılı bir ilişkiyi betimlemektedir. Araştırma, Foucault'nun (2008) "biyopolitika" kuramını gastronomi disiplinine uyarlayarak, iktidarın bedenler üzerindeki tasarrufunun mutfaktaki "besleme veya zehirleme" ikilemi üzerinden nasıl şekillendiğini teorize etmiştir. Ayrıca, Rozin'in (1976) "Omnivor Paradoksu"nda belirttiği "yeni gıdaya karşı korku ve merak" ikilemi, bu çalışmada "iktidarın sofradaki mutlak güven ve mutlak şüphe" ek-senine taşınmıştır. Bu perspektif, gastronominin sadece bir sanat dalı değil, aynı zamanda antropoloji, siyaset bilimi ve güvenlik çalışmalarının kesişim kümesinde yer alan, "yaşamı yönetme teknolojisi" olarak yeniden tanımlanmasına teorik bir zemin hazırlamaktadır.

Gastronomik Güvenlik Paradoksu, tarihsel sofraya ritüellerinde ortaya çıkan kurumsallaşmış güvensizlik pratiklerinin, günümüzde gıda tedarik zincirinde kasıtlı müdahaleleri önlemeye

odaklanan Food Defense yaklaşımlarının erken ve kültürel bir öncülü olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir; nitekim modern gıda savunması literatürü, gıdanın kasıtlı kontaminasyona karşı korunmasını sistematik risk yönetimi çerçevesinde ele almaktadır (Spink, 2019; Manning ve Soon, 2016).

Sonuç

Bu araştırma, gıdanın tarihsel süreçte yalnızca bir yaşam kaynağı olmadığını, aynı zamanda iktidar mücadelelerinde mahrem ve etkili bir araç olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bulgular, gastronomi literatüründe hâkim olan haz ve estetik odaklı yaklaşımların ötesine geçerek, sofranın yüksek riskli bir politik çatışma alanı niteliği taşıdığını göstermektedir. İncelenen vakalar, gıda yoluyla gerçekleştirilen suikastların yalnızca fiziksel bir saldırı değil, aynı zamanda toplumsal güvenin sembolik düzeyde yıkımı anlamına geldiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, gıdaya zehrin dahil edilmesi, kültürel bir kirlilik biçimi ve sofraya etrafında kurulan birlik ve bütünlüğün ihlali olarak değerlendirilebilir. Özellikle tarihsel örneklerde görülen yakın çevre kaynaklı ihanetler, mutfak hiyerarşisinin ürettiği güven ve medeniyet algısının kriz anlarında nasıl bir gözetim ve şiddet mekanizmasına dönüşebildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, gastronomi alanında tadım ve denetim ritüellerinin kurumsallaşması, gıdanın yalnızca kültürel bir ifade aracı değil, aynı zamanda güvenlik odaklı bir savunma mekanizması olarak da işlev kazandığını ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, gastronomi eğitiminde gıda etiği ve güvenlik tarihinin önemini vurgulamaktadır. Tarihsel suikast yöntemleri ve savunma mekanizmaları, günümüzde gıda sabotajı ve agroterörizm gibi tehditlere karşı farkındalık geliştirmeye katkı sağlamaktadır. Kurumsal mutfak yönetiminde güvenlik, yalnızca hijyen değil, kasıtlı müdahaleleri önlemeye yönelik gıda savunması perspektifiyle ele alınmalıdır.

Araştırma, doğrulanmış bireysel suikast örnekleriyle sınırlı olup kitlesel zehirlenmeleri dışarıda bırakmaktadır. Gelecek çalışmaların mutfak güvenlik uygulamaları, tadım sistemleri ve panzehir üretimine odaklanması; ayrıca biyopolitika, toksikoloji ve gıda güvenliği kesişiminde disiplinlerarası araştırmalarla gıdanın stratejik rolünü derinleştirilmesi önerilmektedir. Özetle, gıdanın tarihsel araçsallaştırılması üzerinden mutfak politik boyutu ortaya konmakta ve gastronomi eğitiminde risk yönetimi ile eleştirel yaklaşımın güçlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Kaynakça

- Agamben, G. (1998).** *Homo sacer: Sovereign power and bare life*. Stanford University Press.
- Akdoğan, M. N. (2021).** Ashâbdan bazı kimselelerin tebûk seferi dönüşünde Hz. Peygamber'e karşı suikast girişiminde buldukları iddiasına dair mülahazalar. *Diyanet İlmî Dergi.*, 57(1), 403–434. <https://izlik.org/JA43LP82GZ>
- Bakır, A. (2022).** Antikçağlardan Ortaçağlara tiryakin tarihsel serüveni ve değerlendirilmesi. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 9–45. <https://izlik.org/JA83MR96XU>
- Beşirli, H. (2012).** *Yemek sosyolojisi: Yiyeceklerle ve mutfaka sosyolojik bir bakış*. Phoenix Yayınevi.
- Bourdieu, P. (1984).** *A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Bowen, G. A. (2009).** Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40, <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Braun, V., Clarke, V. (2006).** Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- De Mattos-Shipley, K. M., Ford, K. L., Alberti, F., Banks, A. M., Bailey, A. M., Foster, G. D. (2016).** The good, the bad and the tasty:

the many roles of mushrooms. *Studies in Mycology*, 85(1), 125–157. <https://doi.org/10.1016/j.simyco.2016.11.002>

De Solier, I. (2013). *Food and the self: Consumption, production and material culture*. Bloomsbury Publishing.

Dietler, M. (1996). Feasts and commensal politics in the political economy: Food, power, and status in prehistoric Europe. P. Wiessner and W. Schiefenhövel (Ed.), *Food and the status quest: An interdisciplinary perspective* içinde (s. 87–125). Berghahn Books.

Doğan, M. (2023). Gazi Muhammed Zahiraddin Babür Şah'ın (1483-1530) Hatıratı Babür Name'de yer alan gastronomi unsurlarının değerlendirilmesi. *ART/Icle: Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(2), 130–157. <https://doi.org/10.56590/stdarticle.1214568>

Douglas, M. (2003). *Purity and danger: An analysis of concepts of pollution and taboo*. Routledge..

Elias, N. (1939). *The civilizing process*. Blackwell Publishing.

Emsley, J. (2006). *The elements of murder: a history of poison*. Oxford University Press.

Farrell, M. (2020). *Poisoning in warfare*. M. Farrell (Ed.), *Criminology of poisoning contexts* içinde (s. 95–116). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-40830-5_6

Foucault, M. (2008). *The birth of biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230594180>

Foucault, M. (2023). Discipline and punish. W. Longhofer, D. Winchester (Ed.), *Social theory re-wired* (3. baskı., s. 291–299). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003320609-37>

Franks, R., Brien, D. L., Usiekniewicz, M. (2013). *Murder they cooked: The role of food in crime fiction* [Paper presentation].

CQUniversity, Australia. <https://hdl.handle.net/10018/1015609>

Gervasoni, L. (2016). *Assassination and targeted killing in times of armed conflict: A clash of theory and practice* [Doctoral dissertation, Università degli Studi di Milano-Bicocca]. Bicocca Open Archive.

Goody, J. (1982). *Cooking, cuisine and class: A study in comparative sociology*. Cambridge University Press.

Gökçeğöz, S. (2024). Küreselleşme Sürecinde Güvenliğin Değişen Anlamı ile Bir Güvenlik Sorunu Olarak Gıda Güvencesi ve Güvenliği. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), 301–334. <https://doi.org/10.28956/gbd.1553941>

Güveloğlu, A. (2014). İmparator fofraları. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 4(2), 131–140.

Hakman, M. (2015). Roma İmparatoru Claudius ve oğlu Britannicus'un ölümünün arkasındaki kadın: Locusta. *Seleucia*, 5, 111–140. <https://izlik.org/JA32AC98ZE>

Işkın, M. (2022). Tarihi hafızayı yenilemek: gastronomi tarihi bağlamında bir araştırma. *Journal of New Tourism Trends*, 3(1), 60-69.

Kavak, M. (2023). Orta çağ seyyah ve coğrafyacı anlatılarında zehir, panzehir ve zehirle suikast. *Şarkiyat*, 15(2), 635–654. <https://izlik.org/JA99HP33PY>

Khan, A. S., Morse, S., Lillibridge, S. (2000). Public-health preparedness for biological terrorism in the USA. *The Lancet*, 356(9236), 1179–1182. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(00\)02769-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(00)02769-0)

Koerich, G. H., Müller, S. G. (2022). Gastronomy knowledge in the socio-cultural context of transformations. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 29. <https://doi.org/10.1016/j.ijgfs.2022.100581>

Kütük, A. (2019). Selçuklu çağında zehirle suikast üzerine notlar. *Journal of History*

- School*, 11(XXXVII), 174–195. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1444>
- Lemke, T. (2011).** *Biopolitics: An advanced introduction*. New York University Press.
- Levenstein, H. A. (1997).** Tasting food, tasting freedom: Excursions into eating, culture, and the past. *Bulletin of the History of Medicine*, 71(3), 567–569.
- Mangold, T., Goldberg, J. (2001).** *Plague wars: the terrifying reality of biological warfare*. Macmillan.
- Manning, L., Soon, J. M. (2016).** Food safety, food fraud, and food defense: A fast evolving literature. *Journal of Food Science*, 81(4), 823–834. <https://doi.org/10.1111/1750-3841.13256>
- Mayor, A. (2022).** *Greek fire, poison arrows, and scorpion bombs: unconventional warfare in the ancient world*. Princeton University Press.
- Mintz, S. W. (1986).** *Sweetness and power: The place of sugar in modern history*. Penguin.
- Neill, L., Poulston, J., Hemmington, N., Hall, C., Bliss, S. (2017).** Gastronomy or food studies: A case of academic distinction. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 29(2), 91–99. <https://doi.org/10.1080/10963758.2017.1297717>
- Nepovimova, E., Kuca, K. (2019).** The history of poisoning: from ancient times until modern ERA. *Archives of toxicology*, 93(1), 11–24. <https://doi.org/10.1007/s00204-018-2290-0>
- Önal Kılıç, S. (2024).** Türkçe mesnevilerin toplu yemek törenlerinde kültür, kimlik ve iktidar. *Turcology Research* (80), 214–224. <https://doi.org/10.62425/turcology.1488084>
- Özer, Ç., Atay, E. (2022).** Osmanlı saray mutfaklığı teşkilatı ve Escoffier mutfak hiyerarşisi üzerine bir araştırma. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 6(2), 468–477. <https://izlik.org/JA37AT98JG>
- Pakdemirli, B., Birişik, N., Aslan, S., Öz, S. (2021).** Önemli bir tarım, gıda güvenliği ve çevre riski olarak “Agroterörizm” üzerine bir değerlendirme. *Bahri Dağdaş Hayvancılık Araştırma Dergisi*, 10(2), 176–194.
- Pilcher, J. M. (2023).** *Food in world history*. Routledge.
- Rothschild, E. (1975).** Food politics. *Foreign Affairs*, 54(2), 285–307. <https://doi.org/10.2307/20039577>.
- Rozin, P. (1976).** The selection of foods by rats, humans, and other animals. J. S. Rosenblatt, R. A. Hinde, E. Shaw, C. Beer (Ed.), *Advances in the study of behavior* içinde (Cilt. 6, s. 21–76). Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-3454\(08\)60081-9](https://doi.org/10.1016/S0065-3454(08)60081-9)
- Scarpato, R. (2002).** Gastronomy studies in search of hospitality. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 9(2), 1–12.
- Sipahi, S., Ekincek, S., Yılmaz, H. (2017).** Gastronominin sanatsal kimliğinin estetik üzerinden incelenmesi. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 5(3), 381–396.
- Smith, S. (1952).** Poisons and poisoners through the ages. *Medico-Legal Journal*, 20(4), 153–167. <https://doi.org/10.1177/002581725202000403>
- Snyder, H. (2019).** Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333–339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Spink, J. (2019).** *Food fraud prevention*. Springer.
- Strange, S. (1970).** International economics and international relations: A case of mutual neglect. *International Affairs*, 46(2), 304–315. <https://doi.org/10.2307/2613829>
- Williams-Forson, P., Wilkerson, A. (2011).** Intersectionality and Food Studies. *Food, Culture & Society*, 14(1), 7–28. <https://doi.org/10.2752/175174411X12810842291119>

Yıldırım, E. (2024). Yukarı Mısır Valisi Weni'nin otobiyografisine göre eski krallık döneminde bürokrasinin iç işleyişi. *Edebiyat ve Beşerî Bilimler Dergisi* (73), 125–134. <https://doi.org/10.55590/literatureandhumanities.1475497>